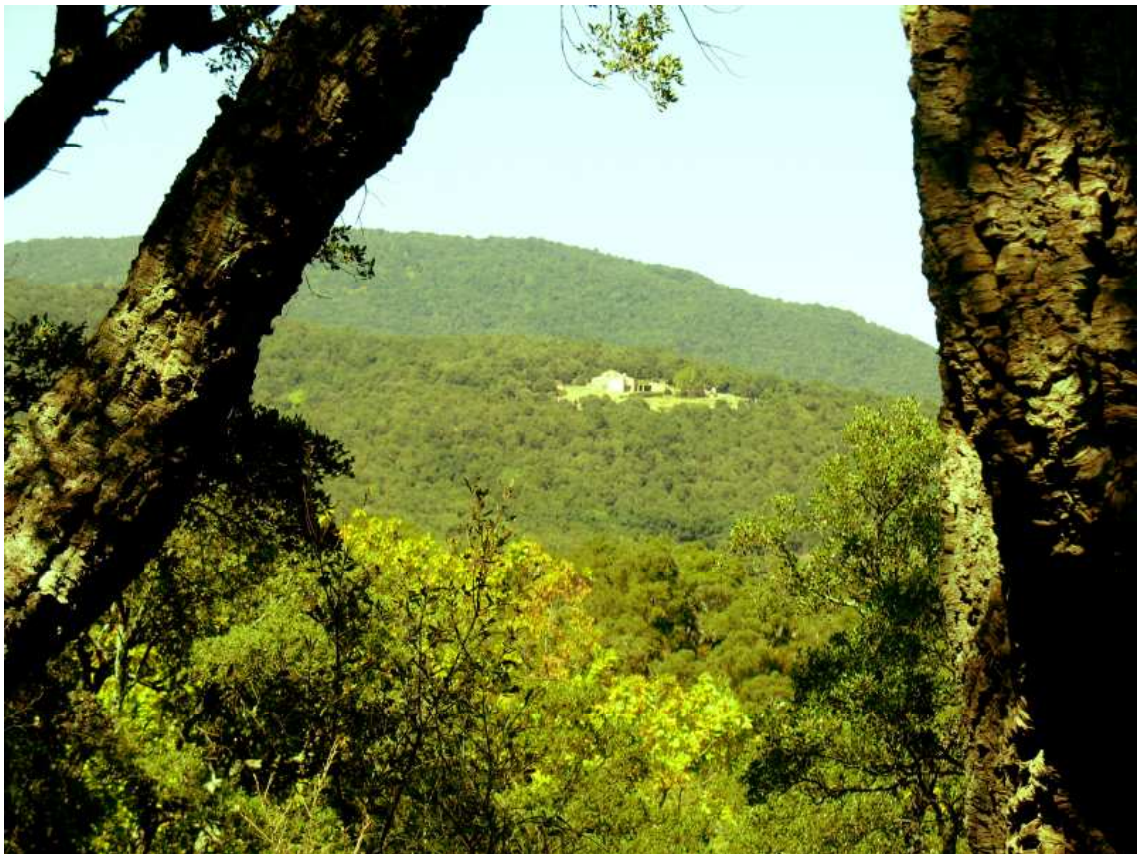

Ecosistemes forestals a les Salines

Guia didàctica 1c2a

Durada

Aquesta activitat dura tot un dia (matí i tarda) en dues sessions, d'aproximadament tres hores i mitja i d'una hora i mitja, respectivament, a més de l'estona del dinar.

Objectius didàctics

1. Plantejar-se, identificar i resoldre interrogants relacionats amb els materials i els éssers vius de l'entorn.
2. Reconèixer, a partir d'observacions directes i indirectes, evidències de les característiques dels éssers vius.
3. Utilitzar claus dicotòmiques i guies senzilles per identificar organismes.
4. Cooperar en la resolució de problemes abordables amb els conceptes i procediments propis de les ciències.
5. Identificar algunes variables que condicionen el temps meteorològic.
6. Utilitzar instruments GPS per a la orientació i sensors i consoles per a la mesura de les dades ambientals i meteorològiques.
7. Col·laborar i participar activament en el treball del grup.
8. Utilitzar conceptes i estratègies pròpies del treball científic.
9. Plantejar preguntes rellevants i obtenir conclusions.
10. Prendre decisions sobre canvis en la natura produïts o no per les persones.
11. Reconèixer les interaccions entre la ciència, la tecnologia i la societat.

Competències bàsiques

- 1. Competència comunicativa lingüística i audiovisual**
  - Ús del llenguatge científic en la descripció dels fets i dels fenòmens.
  - Redacció de les respostes del quadern de camp. Participació activa de forma oral en el debat i en la formulació d'hipòtesis durant l'itinerari.
- 2. Competència artística i cultural**
  - Desenvolupament del sentit estètic i la capacitat d'emocionar-se.
  - Protecció del patrimoni històric, artístic i mediambiental.
- 3. Tractament de la informació i competència digital**
  - Recopilació i tractament de les dades obtingudes.
  - Utilització de sensors i aparells de mesura, així com del GPS en la localització de punts.
- 4. Competència matemàtica**
  - La mesura i tractament de les dades.
  - Utilització de plànols i mapes.
- 5. Competència d'aprendre a aprendre**
  - Disposar d'habilitats per obtenir informació i per transformar-la en coneixement propi.
- 6. Competència d'autonomia i iniciativa personal**
  - Presa de decisions a partir de les reflexions i de les observacions realitzades.

- Plantejament de preguntes per la resolució de problemes.

7. Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic

- Comunicar en llenguatge científic les dades, les idees i les conclusions.
- Anàlisi de dades i plantejament d'hipòtesis.
- Ús d'aparells i materials per l'estudi del medi.
- Situar-se en l'espai i orientar-s'hi.
- Utilitzar críticament les fonts d'informació mitjançant l'observació.
- Argumentar de manera creativa les actuacions per la gestió sostenible del medi.

8. Competència social i ciutadana

- Coneixement de l'entorn i interacció entre l'entorn i l'activitat humana.
- Identificar i valorar els elements del patrimoni.

Continguts

- Ús del model cinètic-mol·lecular de la matèria: interpretació i mesura de la pressió atmosfèrica i la seva relació amb l'altitud.
- Ús d'instruments meteorològics i registre de dades.
- Interpretació de la diversitat dels grups d'éssers vius com a maneres diferents de realitzar les funcions vitals.
- Identificació i mesura de variables que condicionen la vida de les plantes.
- Comparació dels valors de les variables ambientals dels diversos hàbitats estudiats i de les conseqüències que generen aquestes diferències en cadascun dels ecosistemes forestals.
- Identificació de recursos hídrics d'aigües superficials i subterrànies. El cicle de l'aigua.
- Utilització de l'aigua en la natura. Adaptació de les plantes a les necessitats hídriques i al pH del sòl.
- Anàlisi de la biodiversitat en els vegetals. Adaptació de les plantes: pol·linització, dispersió de llavors, supervivència davant dels herbívors i dels incendis...
- Observació directa de les diferències morfològiques de les plantes.
- Identificació d'organismes a partir de l'observació, utilitzant claus dicotòmiques (arbres, lleguminoses) i guies fotogràfiques.
- Observació i estudi del bosc i el sotabosc: alzinar, castanyeda i sureda.
- Importància de mantenir la biodiversitat: plantes invasores.
- Anàlisi de la interacció entre els grups humans i el medi al llarg de la història. Boscos espontanis i plantats. Tala i regeneració del bosc.
- Identificació de matèries primeres d'origen vegetal. Processos d'obtenció i aprofitament de la fusta, el carbó vegetal i el suro.
- Incidència de l'activitat humana sobre el clima com a conseqüència de la desforestació i les seves implicacions en els impactes ambientals.
- El granit i la seva meteorització.
- Identificació dels usos de les roques en la construcció i en la indústria.
- Lectura i interpretació de mapes i plànols.
- Aplicació de tècniques d'orientació geogràfica.
- Coneixement d'eines digitals d'orientació i localització: GPS
- Localització i identificació de la muga fronterera del coll de Manrella.

- Relació d'aquest coll amb l'èxode republicà de l'any 1939.
- Valoració de la necessitat de protegir i difondre el patrimoni natural i cultural.

Desenvolupament de l'activitat

Es proposa que l'alumnat pugui situar exactament el lloc on es realitza la sortida. Per aquest motiu és important fer, en arribar, si no s'ha fet en el centre com a treball previ, una activitat de situació.

La comparació dels ecosistemes forestals es fa a través de la visita a cadascun dels espais, de l'observació general i especialment botànica, i la presa de dades físiques i meteorològiques: hora, altitud, pressió atmosfèrica, temperatura, humitat, intensitat lumínica, orientació del bosc, estat del cel, direcció del vent i velocitat del vent. El camp d'aprenentatge ja proveeix de les eines necessàries per a fer aquestes mesures. Per al reconeixement de les plantes pròpies de cada espai es fa servir la Guia de Camp que el CdA té elaborada específicament.

El punt de trobada és el coll de Manrella. Aquí es visita un alzinar, com a bosc natural. Entre altres, es fa referència a la geologia: granit i sauló, i a l'evidència de la formació d'humus a partir de la descomposició de la matèria orgànica. A la Guia de Camp troben imatges que ajuden a il·lustrar l'elaboració del carbó a les places carboneres. Segons l'època de l'any en què es realitza l'activitat es pot trobar que algunes plantes no es troben en l'estat vegetatiu que en faciliti l'observació. En

aquest sentit la Guia de Camp pretén també ser una bona ajuda.

A cada comunitat vegetal han de fer un estudi detallat de l'arbre majoritari, calculant-ne l'alçada mitjana, observant l'escorça, la fulla (forma, contorn, nervadura, color de l'anvers i del revers, i el pecíol). L'alumnat troba el vocabulari específic de cada tipus ressenyat a la Guia de Camp.

També es parla d'aspectes històrics que fan referència directa al coll de Manrella:

–el Tractat dels Pirineus, i la col·locació de “mugues” frontereres. De fet la “muga” del coll de Manrella està prou amagada com perquè l'alumnat s'hagi d'ajudar de GPS per trobar-la.

–la Guerra Civil i l'exili, ja que el coll de Manrella va ser un dels llocs de pas d'exiliats i ho recorda el monument a Lluís Companys que hi ha.

Tant al matí com a la tarda es fan diverses observacions de la vegetació de camins i clarianes i també s'hi prenen les mateixes dades físiques i meteorològiques, ja que serviran per a comparar-les amb les dels diferents boscos.

En cada cas, i segons les observacions que es facin, s'insisteix en les diferents estratègies de defensa i de dispersió de llavors que tenen les plantes i les seves adaptacions al medi.

El següent punt de treball és la castanyeda que es troba al costat del restaurant can Comaulis, al costat de la carretera. Es tracta d'una arbreda plantada tot i el temps que fa que no és explotada. És fàcil visualitzar que es tracta d'un ecosistema diferent. Algunes plantes del sotabosc ja les coneixen del bosc anterior, però en descobriran de noves.

Es fa un esment especial a l'explotació històrica i tradicional de la castanyeda, amb ajut d'imatges de la Guia de Camp. La importància de la castanya en la dieta de l'Edat Antiga i especialment de l'Edat Mitjana, el procediment de tala controlada per a la utilització de la seva fusta...

Després de dinar ens desplaçem amb autocar fins el començament del camí de Santa Eugènia d'Agullana. Allà visitem tres espais diferents.

Per una banda la sureda, bosc natural amb intervenció humana per a l'aprofitament del suro. A la Guia de Camp hi ha il·lustracions que ajuden a entendre com es du a terme aquesta activitat que actualment encara es realitza. Un tema que apareix és la utilitat del suro per al propi arbre, i això ens porta a parlar dels incendis forestals. La presa de dades i la localització de la vegetació de sotabosc es fan molt ràpides perquè l'alumnat ja hi té pràctica.

Fins fa uns pocs cursos es visitava també una pineda de pi insigne (*Pinus radiata*), plantació perfectament ordenada per a l'explotació d'aquest pi californià de creixement ràpid. Cal remarcar que l'arribada d'aquest pi de característiques molt específiques, diferents dels altres pins empordanesos (durant la sortida ja hauran vist la pinassa i el pi roig), va ajudar a la proliferació de la processonària del pi, ja que és una de les espècies preferides per aquest insecte.

Actualment la pineda és talada, però la zona que ocupava s'ha deixat sense cap intervenció posterior. Això ens permet fer l'observació de:

- les soques talades, amb els anells i el creixement asimètric, per als quals caldrà trobar justificació
- la regeneració natural del bosc, fent hipòtesis de futur si no hi hagués cap intervenció humana.

Al costat de la sureda es visita, finalment, la zona estassada sota l'estesa elèctrica, que afavoreix l'aparició de lleguminoses silvestres i de la brolla d'estepes i bruc, on es pot continuar parlant de les adaptacions d'aquestes plantes per a sobreviure als incendis.

Si hi ha temps disponible, s'intenta treure conclusions de les dades recollides. Habitualment l'alumnat de Primària i ESO no està prou receptiu per fer-ho al final de l'activitat, i es proposa que es completin les propostes –explicitades al Quadern de Camp– en el centre.

Material Previ

Es demana al centre que prepari la sortida, incloent els continguts curriculars que s'hi treballen en les sessions lectives.

També es proposa que l'alumnat vegi i comentï la presentació que es tramet, i que es pot descarregar de la següent adreça:

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/MPSalines1c2a.pps>.

En comentem les diapositives que hi apareixen:

	<p>El fons de la diapositiva és el logo del CdA.</p>
<p>AltAR Empordà encara queden zones forestals prou interessants. Us proposem d'anar a les Salines a veure'n algunes</p> 	<p>Sobre el mapa de l'Empordà, en què es pot observar l'escassa extensió forestal, se situa la zona a visitar. És interessant que l'alumnat tingui clar que les Salines són un massís que pertany als Pirineus i la zona que visita és una collada, el coll de Manrella.</p>
<p>Buscarem quatre ecosistemes boscosos diferents. A cadascun intentarem esbrinar algunes coses: —el tipus d'arbre dominant.</p> 	<p>A les imatges es visualitzen les quatre comunitats vegetals a què es fan referència durant la sortida: l'alzinar, la castanyeda, la pineda de pi insigne i la sureda.</p>
<p>—la vegetació de sotabosc. —algunes dades físiques de l'espai (inclinació, orientació, temperatura, lluminositat, pressió atmosfèrica...)</p> 	<p>A la diapositiva es fa referència a la presa de dades, les mateixes a cada espai, que permetran comparar les característiques de cadascun.</p>
<p>Evidentment observarem les principals característiques de les espècies dominants.</p> 	<p>Es presenten alguns elements que caldrà observar (o comentar si no hi són) durant la sortida. Es posen com a exemple: un pelló amb castanyes, unes aglans, el suro de la surera, i uns fruits de galzeran.</p>

<p>Potser descobrirem interessants estratègies de les plantes per garantir la supervivència de l'espècie...</p> 	<p>Parlar de comunitats i espècies vegetals implica descobrir les estratègies que tenen per adaptar-se al medi. A la primera foto apareixen fulles de grèvol (unes dentades al costat d'altres enteres). A la segona un ament amb flors masculines. A la tercera, esporangis del polipodi. A la darrera fruits aerovagants de freixe.</p>
<p>I també l'aprofitament tradicional que les persones han fet d'aquestes plantes i d'aquests boscos. Per això parlarem del que veieu aquí...</p> 	<p>Ja que es parlarà, a cada comunitat vegetal, de l'ús i aprofitament que en fan les persones, es presenten les següents imatges: una carbonera, bobines de paper, tira de suro de la que s'han extret taps, i un boter enllestit una bóta.</p>
<p>Concretem: un alzinar, una castanyeda, una sureda i una pineda de pi insigne.</p> <p>¿Reconeixes la silueta i la fulla dels arbres que donen nom a cada comunitat vegetal?</p> 	<p>S'indiquen les comunitats a visitar. Les imatges relacionades són: pi insigne (<i>Pinus radiata</i>), alzina (<i>Quercus ilex</i>), alzina surera (<i>Quercus suber</i>), castanyer (<i>Castanea sativa</i>). L'ordre de les imatges de les fulles és: alzina, surera, castanyer i pi insigne.</p>
<p>Però... (sempre hi ha algun però!) un dels boscos ha desaparegut!</p> <p>Si ningú no hi fa res... ¿què passarà en aquesta zona?</p>	<p>La imatge és prou explícita: un dels boscos ha estat talat. Per tant, una de les quatre comunitats no es podrà visitar, tot i que les restes ens donaran informació molt valuosa, tant del bosc desaparegut com de la regeneració natural.</p>
<p>Lògicament intentarem saber on som i si hi ha alguna altra qüestió especial amb el lloc (històrica, etnogràfica...)</p> <p>O sigui que parlarem del que apareix a les imatges, i d'alguna cosa més.</p> 	<p>La diapositiva fa referència als aspectes històrics que apareixen durant la sortida: l'exili (imatge fotogràfica reproduïda en un monument escultòric de la Vajol), el Tractat dels Pirineus entre Felip IV d'Espanya i Lluís XIV de França, la processionària (plaga introduïda pel pi insigne), muga fronterera (la del coll de Manrella l'hauran de trobar amb ajut de GPS).</p>
<p>I això ens ajudarà:</p> <ul style="list-style-type: none"> → a conèixer millor l'Empordà → a ser conscients de la importància de la biodiversitat → a valorar el patrimoni natural i cultural → a demostrar que som capaços de fer un bon treball de camp 	<p>Recull d'objectius generals de la sortida, ampliables pel centre.</p> <p>S'acompanya de la imatge d'un grup treballant en el monument a Lluís Companys, i d'un altre grup dins de la castanyeda.</p>
<p>Som-hi!</p> <p><small>Algunes imatges utilitzades en aquesta presentació són extretes d'Internet. El material, doncs, és exclusivament d'ús intern del centre escolar.</small></p>	<p>Es recorda que algunes imatges de la presentació no són propietat del CdA, i per tant aquest material és d'ús exclusivament escolar.</p>

També trobareu un glossari de termes que es treballen durant l'itinerari
<http://www.xtec.cat/cda-empuries/Glossari.pdf>

Activitats relacionades

La sortida està íntimament relacionada amb els tres tallers de Botànica que ofereix el CdA:

–Anells de creixement: <http://www.xtec.cat/cda-empuries/botanica1.htm>

–Clorofil·la: <http://www.xtec.cat/cda-empuries/botanica2.htm>

–Adaptacions al medi: <http://www.xtec.cat/cda-empuries/botanica3.htm>

Si voleu treballar el tema de les adaptacions dels vegetals al medi a l'aula, en podeu veure les presentacions flash i els guions de les presentacions:

<https://sites.google.com/a/xtec.cat/seae/ciencia-des-del-cd-a>

Treball posterior

Es recomana que les dades aconseguides durant la sortida es revisin en el centre i que s'intentin treure conclusions comparant-les.

Ja que els alumnes de la mateixa classe han estat en grups diferents, també es pot comparar les dades obtingudes per cada grup i trobar explicació a les diferències.

És molt probable que algun apartat del Quadern de Camp no s'hagi completat; la seva revisió pot ser recomanable.

Si voleu, podeu utilitzar el Dossier de Treball que us oferim per tal de completar i complementar el quadern de camp que s'ha treballat durant l'itinerari

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/DTSalines2.pdf>

Podreu trobar suggeriments de com utilitzar el Dossier de Treball:

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/DTSalinesRespost2.pdf>

Finalment, es recomana l'exposició pública de les informacions obtingudes i de les conclusions a què s'hagi arribat, a través del mitjà que el centre trobi més adequat: una presentació multimèdia, un mural, un petit dossier que es pugui consultar posteriorment, etc. La reutilització de dades augmenta l'interès de l'alumnat pel tema i fa més justificable l'esforç esmerçat.

Si voleu aprofundir en l'estudi d'en Carles Rahola i de les mugues, podeu utilitzar:

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/Exili%20Rahola%20%20Mugues.pdf>

que també el podeu trobar amb alguns suggeriments

<http://www.xtec.cat/cda-empuries/Exili%20Rahola%20Mugues%20suggeriments.pdf>

Per a identificar espècies botàniques

<http://www.xtec.cat/~gcarrion/identificacio.htm>

<http://www.floracatalana.net/>

INFORMACIONS COMPLEMENTÀRIES

L'EXPLOTACIÓ I ELS SISTEMES D'EXPLOTACIÓ DELS BOSCOS DE LES SALINES

Els cinc boscos que trobem a les Salines tenen i han tingut, sens dubte, un ús antròpic important. Aquesta explotació dels recursos forestals per part de l'home es denomina silvicultura¹.

De les espècies presents, una és al·lòctona² (el pi insigne *Pinus radiata*). Fou introduïda fa poc, pel seu creixement molt ràpid. És especialment útil per a l'obtenció de fusta i per a aplicacions en la fabricació de paper.

El castanyer (*Castanea sativa*), de manera tradicional, es creia que havia estat introduït a Catalunya pels romans. Els darrers estudis paleopal·linològics³ realitzats demostren, però, que aquesta espècie ja era present a casa nostra abans de l'arribada dels romans. La majoria d'investigadors accepten, en canvi, que foren aquests qui es dedicaren a la seva explotació racional i ordenada. Té la doble utilitat de la fusta (especialment les perxes o tanys) per a la fabricació de botes i altres contenidors i també utilitzat en fusteria i ebenisteria, i del fruit -la castanya- aliment altament energètic, conservable i de múltiples aplicacions alimentàries. El fet d'existir una cuina tradicional catalana on la castanya n'és un ingredient comú, és l'evidència que el castanyer és un arbre introduït des de fa molts segles. De l'escorça del castanyer, tradicionalment, se'n treien els tanins emprats en les empreses que es dediquen a adobar pells.

Les altres tres espècies són indiscutiblement autòctones (el faig *Fagus sylvatica*, l'alzina *Quercus ilex* i la surera *Quercus suber*). La primera (que no veiem a la sortida perquè es troba al vessant nord del Pirineu) permet obtenir fusta de qualitat destinada sobretot a la fabricació de mobiliari de luxe. L'alzina, amb una fusta espessa, és un bon combustible a la vegada que permet l'obtenció de carbó vegetal de qualitat. La surera permet obtenir el suro (protector natural de l'arbre contra els incendis) que ha donat lloc a una indústria que va tenir un gran esplendor a casa nostra i ara es troba en decadència.

Excepte el pi insigne, les altres quatre espècies pertanyen a la família de les fagacees.

¹ Silvicultura: Conreu dels boscos, especialment per a llur aprofitament racional. DIEC2.

² Al·lòctona. Que no és pròpia del lloc.

³ La paleopal·linologia és una ciència que es dedica a l'estudi dels pòl·lens fossilitzats.

SISTEMES D'EXPLOTACIÓ

El pi insigne (*Pinus radiata*)

Es tracta d'una espècie importada del nord d'Amèrica (USA i Canadà), escollida pel seu creixement molt ràpid. Pot arribar a desenvolupar un tronc de 50 cm de diàmetre en un període de 30 anys. El trobem des del nivell del mar fins a una altitud de 1000 metres, però el seu espai idoni es situa entre els 200 i els 600 metres. Tot i que la seva fusta no és de gran qualitat s'utilitza per a l'elaboració de caixes i altres productes de baixa qualitat. També és molt utilitzada per a l'elaboració de puntals, pitges o falques, pilars i arcs de fusta que serveixen per apuntalar les galeries subterrànies de les mines. Però sobretot serveix per a l'elaboració de pasta per a la fabricació de paper.

Les plantacions es fan per extensió, sense una organització espacial determinada. La tala es produeix en cicles aproximats de 15 anys, amb posteriors replantacions.

És una espècie molt sensible a l'atac de la plaga de la processonària del pi (*Thaumetopoea pityocampa*). També l'afecta el fred i les gelades. És poc resistent als incendis forestals.

L'alzina (*Quercus ilex*)

És una espècie autòctona que si no fos per la intervenció antròpica ocuparia una extensió encara més gran. Les plantacions de pins, eucaliptus i altres arbres, així com la desforestació han reduït molt sensiblement la seva zona d'expansió. La podem trobar a altituds molt variables des del nivell del mar fins als 900 m en algunes zones.

És un arbre que pot arribar a una alçada de 10-15 metres i excepcionalment a 20. La seva fusta és dura i compacta i es feia servir per elaborar eines de pagès i en fusteria. El principal ús, però, és com a combustible.

Carboner elaborant una pila

Per la qualitat de la seva fusta crema amb un poder calorífic molt important. Però sobretot l'explotació bàsica ha estat el carboneig⁴. Aquest és un dels oficis tradicionals de les nostres contrades, avui pràcticament extingit.

Els carboners vivien bona part de l'any al bosc. Tallaven els arbres, els trossejaven, feien la pila, l'enterraven, l'encenien, en tenien cura perquè no s'apagués, treien el carbó i el posaven en sàrries⁵ per portar-lo a la vila. Això una vegada i una altra, i mentrestant, vivien a les barraques que ells mateixos s'havien construït a peu de les carboneres. Aquestes s'elaboraven sobre el que es coneix com a places carboneres, fetes de pedra seca.

Plaça carbonera

El carbó d'alzina conserva tot el poder calorífic de la fusta però amb un pes molt menor. El cicle de tala per al carboneig és de 15 anys.

L'alzina surera (*Quercus suber*)

És, també, una espècie autòctona que trobem habitualment en zones poc elevades (fins els 500 metres d'altitud). Si bé pot assolir una altura de fins a 25 metres, normalment no supera els 10. Cal destacar la seva longevitat, així pot arribar fins als 500 anys.

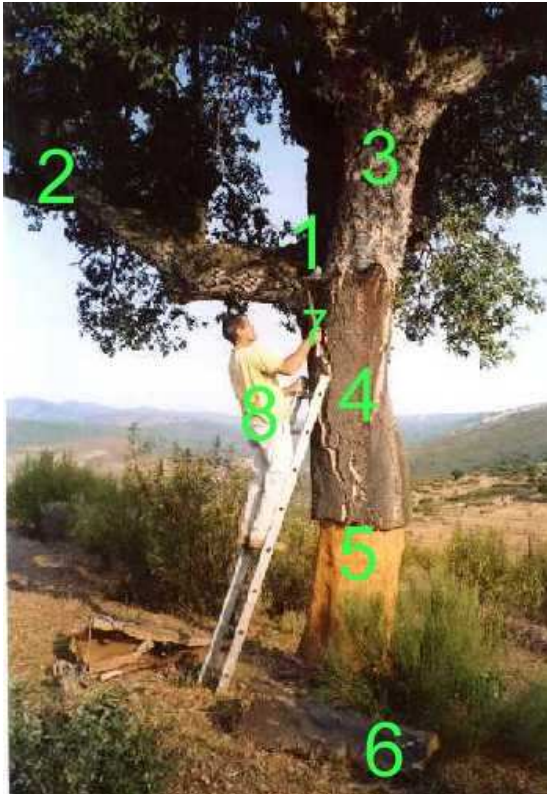
Se n'aprofita el fruit (la gla) com a aliment pel bestiar. La fusta pot servir per a la fusteria, és usada en la construcció i per a l'elaboració d'estris. Malgrat tot, la principal utilitat de l'alzina surera és el suro. Aquest material antigament s'usava fonamentalment per a la fabricació de taps d'ampolla, avui en dia s'ha diversificat molt més amb aplicacions com aglomerats, aïllants, etc.

L'explotació surera és un altre dels oficis tradicionals cada cop més en desús. L'obtenció del suro és completament manual i s'anomena pela o lleva. Entre una lleva i la següent han de transcórrer entre 8 i 12 anys⁶, aquest període s'anomena torn de lleva. Els que realitzen la pela de la surera són els peladors. Com tota activitat humana ha generat una nomenclatura específica. Alguns d'aquests noms els recollim en les imatges següents:

⁴ Acció de convertir en carbó.

⁵ Recipient, generalment d'espart, que forma bossa a cadascun dels seus extrems i serveix, posat de través damunt una bèstia, per a transportar coses.

⁶ La lleva s'ha d'allargar més en climes més freds i s'ha d'escurçar en els més càlids. A Catalunya, per exemple, el torn de lleva és d'uns 12 anys, en canvi a Extremadura és d'uns 8 anys.

Parts de l'arbre	Escorça	Extracció	Eines	Oficis
1. Creu	3. Pelagrí	6. Panna	7. Destral	8. Pelador
2. Entreforc	4. Suro de reproducció	10. Cimal	9. Burja	
	5. Escorpit	11. Culassa		

El **pelagrí** o suro verge és el primer que dona l'arbre. És de poca qualitat, molt rugós, de color grisós i s'utilitza per fer aglomerats, aïllants i tradicionalment emprat en els pessebres.

El suro de la segona lleva és l'anomenat **matxot** o **segonder**. És de millor qualitat, però li falta encara un gruix suficient. En canvi, a partir de la tercera lleva obtenim el **suro de reproducció**. El que queda a sota del suro de reproducció és l'**escorpit** o capa mare. El pelador ha de tenir molta cura de no malmetre aquest escorpit, si vol evitar que a la lleva següent el suro estigui clivellat o nafrat.

Un cop recol·lectades, les pannes⁷ es deixen reposar de 7 a 8 mesos en els **rusquers**. Passat aquest temps, es posen una hora dins d'aigua bullent. Això dona elasticitat al suro i a més a més augmenta el seu volum en un 20%. D'aquesta manera es podrà treballar millor. Abans, però, s'haurà de deixar en un segon repòs d'igual durada que el primer. A partir d'aquí ja es pot manipular per aconseguir el producte finals (taps, aglomerats, ...).

⁷ Panna: Llenca quadrangular de suro que s'arrenca de l'arbre en pelar-lo.

Castanyer (*Castanea sativa*)

Les darreres investigacions han demostrat que aquesta espècie ja era present a casa nostra fa uns 6000 anys. També és acceptat per tothom que foren els romans els que van dedicar-se a la seva extensió i plantació. Pot arribar a tenir de 25 a 30 metres d'alçada i un diàmetre de dos metres.

D'aquest arbre, tradicionalment s'ha aprofitat tan el fruit com la fusta. A més a més del pelló espinós i de l'escorça se'n poden obtenir tanins⁸ que serveixen per a l'adobat de la pell.

La fusta de castanyer és duradora i, degudament tractada, és molt flexible. A més és especialment resistent a la intempèrie. S'usa en la fabricació de mobles, bótes i tanques. També en ebenisteria.

La castanya és un producte que té moltes utilitats i sobretot es pot conservar. Es pot consumir crua, es pot torrar, bullir, se'n pot obtenir farina o simplement deixar-la assecar. Conté hidrats de carboni i fibra i té poc greix. A més té proteïnes, minerals (és rica en calci i potassi però baixa en sodi) i vitamines. Té un 50 % d'aigua, i pes per pes conté la meitat de calories que les altres fruites seques.

Les castanyedes dedicades a l'explotació del fruit es caracteritzen per arbres de grans dimensions, que creixen naturalment. Cal evitar el creixement de **tanys** per facilitar la vida del tronc principal.

En canvi, les que es dediquen a l'explotació de la fusta s'anomenen **perxades** i necessiten d'una tècnica més acurada.

Castanyer

Són boscos on la intervenció humana ha canviat molt la seva fesomia. El funcionament de la perxada consisteix en deixar créixer els castanyers fins que aquests tenen un diàmetre entre 30 i 40 centímetres. Un cop assolit aquesta mida es tala, deixant una soca que sobresurt uns 15 centímetres del terra. Al seu voltant hi creixen els tanys. Es deixa que en creixin cinc o sis formant una corona a l'entorn de la soca. Quan aquests tanys arriben a l'edat de dos a quatre anys s'anomenen **bagues**; es

trien les tres o quatre millors i es tallen les restants. Aquelles continuen el seu creixement fins als 8 o 10 anys. Aleshores s'anomenen **perxes** i és el moment en que són talades.

⁸ Tanins: compostos de color generalment fosc, fortament astringents, que s'extreuen de diversos teixits vegetals. S'utilitzaven per a tenyir les xarxes i encara són emprats sobretot en l'adob de pells.

La fusta de les perxes és especialment bona, per la seva llargada i ductilitat, per a la fabricació de congrenys⁹ per als cascos d'arengades i rodells¹⁰ i dogues¹¹ de boteria. També serveix per a fabricar pals, bastons i aglomerats. De la fusta del castanyer se n'obté un xapat o revestiment de qualitat.

Les castanyedes, malauradament, avui en dia es veuen afectades per dues malalties que les estan deteriorant molt. Ambdues plagues provenen de fongs. La primera és la **tinta del castanyer** (*Phitophthora cambivora*). El fong ataca la planta, i la va secant. Les fulles engrogueixen i al final l'arbre acaba deshidratat.

L'altra malaltia és el **xancre** (*Endothia parasitica*). Afecta els castanyers a partir de les ferides del tronc o de picades d'insectes. El fong obstrueix els vasos de la sàvia i asseca parcialment l'arbre. La malaltia s'estén fàcilment gràcies a la facilitat reproductiva del paràsit.

---

⁹ Congreny: cercol de fusta o de metall amb què se ceneix un atuell per reforçar-lo, protegir-lo, etc.

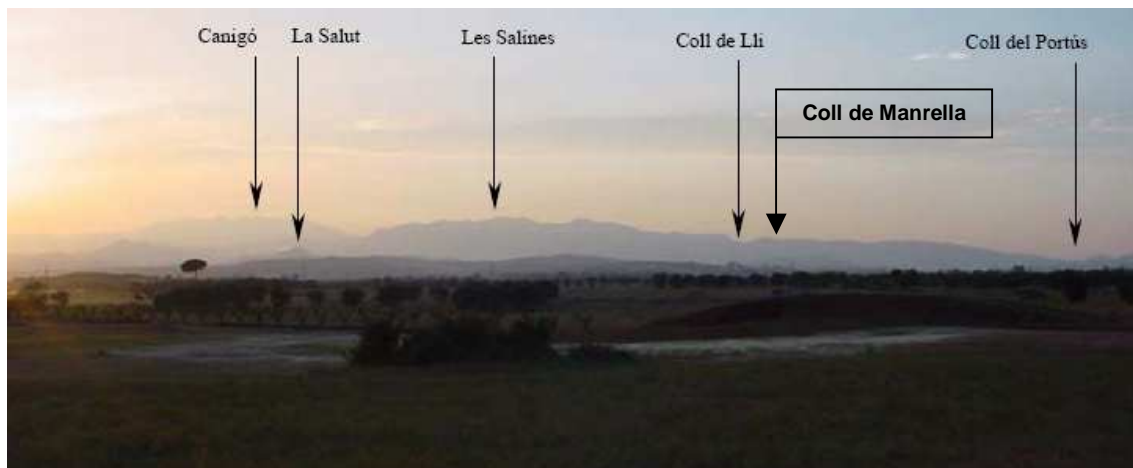
¹⁰ Rodell: tapa circular de fusta.

¹¹ Doga: peça de fusta corbada que forma amb unes altres el cos d'una bóta, d'un barril, etc., les quals es mantenen unides amb cercols de ferro o amb congrenys de fusta.

LES SALINES. L'EXILI

Coll de Manrella.

Es troba a 732 m d'altitud. Forma part del terme d'Agullana.

La part més oriental de la Serralada dels Pirineus, que emmarca l'Alt Empordà pel Nord, ha estat traspasada d'una banda a l'altra per grups humans des de l'època prehistòrica. Com va observar l'historiador francès Pierre Vilar, el Pirineu, més que una barrera geogràfica ha estat un espai de pas, comunicant els dos territoris pels seus corredors naturals.

Al llarg dels segles hi han caminat pobles transhumants, pastors, exèrcits invasors, altres invasors que portaren noves civilitzacions i cultures, i també homes i dones que fugint de la guerra i les seves conseqüències van haver de fer el camí de l'exili. Tots ells han travessat aquestes muntanyes fent camí pels seus colls i valls entre els que actualment es troben els estats francès i espanyol.

Observant el perfil dels Pirineus de la fotografia situem el massís del Canigó, el santuari de la Salut, i la serra de les Salines (amb el coll de Lli, el coll de Manrella i el coll de Pertús). Fixem-nos en el Coll de Manrella, lloc on comença el nostre itinerari per Les Salines.

LA FRONTERA I EL TRACTAT DELS PIRINEUS

L'any 1659, en acabar la Guerra de Successió, es va signar la pau entre França i Espanya, tot establint, amb el Tractat dels Pirineus, on havia de ser la frontera entre ambdós països. França va incorporar al seu territori el Rosselló, el Conflent i 33 pobles de la Cerdanya. Encara van haver de passar més de dos-cents anys (fins el 1866 amb els Tractats de Baiona), per traçar la frontera tal com la tenim actualment. Llavors es van definir exactament els límits i es decidí assenyalar la frontera amb fites numerades o mugues¹².

¹² Muga: paraula d'origen basc que vol dir frontera.

LES MUGUES

A prop del lloc on som hi ha d'haver la muga 559. Però es troba oculta per les bardisses i no es deixa veure.

Les mugues són marques de pedra numerades que serveixen per assenyalar els límits fronterers. Daten del 1868.

La muga núm. 1 es troba al País Basc.

La núm. 557 al Coll de Lli.

I la 559 al Coll de Manrella.

A l'Alt Empordà hi ha 35 mugues.

EL TOPÒNIM LA MUGA

La paraula “muga” ens fa pensar en el nom d'un riu d'aquesta comarca.

Hi ha tot un debat sobre l'origen del nom del riu LA MUGA.

Tindríem dos possibles orígens:

1. Que el nom vingués del llatí *SAMBUCA* o *SAMBROCA* amb que els romans denominaren el curs fluvial de l'actual La Muga. I per degeneració del nom, al llarg dels anys, es convertís en *SAM (la) BUCA (muga)*.
2. Muga en euskera significa frontera.

El cert és que el riu La Muga ha estat límit fronterer en diverses etapes històriques. Així es creu que podria haver estat el límit de la Marca Hispànica durant un temps. Sabem que el castell de Les Escaules, situat sobre La Muga, era un castell de frontera entre els comtats d'Empúries i de Besalú, i que el curs fluvial servia de

frontera física.

El topònim muga i mugues és força abundant a Catalunya i al Pirineu.

Agents de la Guàrdia Civil i de la Gendarmeria francesa revisen cada any des del 1866 les mugues, els punts fronterers exactes que marquen la divisió entre Espanya i França.

Actualment alguns municipis s'han negat a fer aquesta inspecció en protesta pel que consideren una divisió de la Nació Catalana.

L'EXILI DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA

Entre els anys 1936 i 1939 va tenir lloc la Guerra Civil espanyola, entre nacionals (partidaris del règim dictatorial del general Franco, qui va iniciar la guerra amb un cop d'estat militar) i republicans (seguidors dels principis democràtics de la República que governava des del 14 d'abril de l'any 1931).

Els últims mesos de la guerra, a l'hivern del 1938-39, amb l'ofensiva de l'exèrcit franquista a Catalunya, va augmentar el nombre de refugiats que arribaven a aquestes contrades camí de l'exili. Milers de refugiats republicans (homes, dones i criatures) espanyols i catalans es van exiliar cap a França, fugint a peu pels colls de Lli, de Manrella i del Pertús.

Militars i civils, a centenars, s'enfilaven muntanya amunt, deixant pel camí els béns més valuosos que havien pogut salvar, però que inevitablement haurien d'abandonar. Alguns d'ells tornaren i d'altres no van tornar mai.

Entre aquestes persones que fugien perseguits pel nou règim polític i militar cap a la terra d'acollida que va ser França en aquell temps, hi havia els representants polítics de Catalunya, com el president de la Generalitat Lluís Companys, i també molts personatges destacats de la cultura, com el pintor Pablo Picasso i el músic Pau Casals.

L'hivern de 1939, La Vajol va passar uns dies de gran activitat política i fou seu, conjuntament, de la Presidència de la República i de la Presidència del Govern. A quatre passos de La Vajol hi havia l'Estat Major, el Ministre d'Estat i el President de la Generalitat. El dia 1 de febrer hi arribà el President de la República, Manuel Azaña. Quatre dies després el President sortia cap a França. El mateix dia que Azaña traspassava la frontera, una hora després, ho feien Lluís Companys i el lehendakari basc Aguirre. Anaven a peu i a mig camí del coll de Lli trobaren a Joan Negrin que baixava d'acomiar al President de la República.

Dalt del Coll de Manrella, l'any 1981 s'hi va inaugurar el monument al president Lluís Companys i a totes les persones de l'exili republicà. De fet en Lluís Companys juntament amb el lehendakari José Antonio Aguirre, van passar la frontera pel coll de Lli, a pocs quilòmetres cap a l'oest.

Observem la fotografia del monument del coll de Manrella: hi ha un text de Carles Rahola (Cadaqués, 1881 - Girona, 1939) pensador, escriptor i historiador. Morí afusellat a Girona el 15 de març de 1939. El text està mancat de puntuació. El llegirem correctament en veu alta i reflexionem plegats sobre el que diu.

AMPLIACIÓ DE LA INFORMACIÓ

<http://www.xtec.cat/%7Egcarrión/Textos/Itinerari%203.%20Les%20Salines.pdf>

La ruta de l'exili

Gener del 1939. Fa molt fred i els darrers dies ha nevat. L'exèrcit republicà es va replegant empès per les tropes franquistes. El dia 26 cau Barcelona. El govern de la Segona República Espanyola es concentra a l'Empordà i els seus caps s'instal·len en masies de la zona de Maçanet de Cabrenys i Agullana. El dia 28, a can Perxés d'Agullana hi ha més de 200 refugiats, entre els quals es compten Carles Pi i Sunyer, dissenyador del pla d'evacuació, Pompeu Fabra, Mercè Rodoreda, Carles Riba i el Govern de la Generalitat amb el seu president Lluís Companys. El dilluns 30, arriben notícies del

La Vajol: Can Barris

brutal bombardeig de Figueres i el 31 surt la primera comitiva cap a la frontera. L'endemà, 1 de febrer, arriba el lehendakari basc José A. Aguirre amb el seu gabinet. Ambdós presidents reben la visita de Martínez Barrio, que aleshores residia a Maçanet de Cabrenys i era el president de les Corts Republicanes, les quals es varen reunir per última vegada el vespre d'aquell mateix dia al castell de Figueres. El dia 3, Figueres, per on havien passat ja més de 150.000 refugiats, torna a ser bombardejada per la legió Cóndor i moren 82 persones –segons Jordi Pla– 25 de les quals són criatures (segons A. Juanola, els morts varen ser 150).

Aquest mateix dia, el president de la República, Manuel Azaña dormia a can Bech d'Agullana. L'endemà, acompanyat de la seva esposa i altres personalitats, es va traslladar a can Barris, una casa pairal del començament del vuit-cents de la Vajol, on arribaren a les onze del matí. A l'era de la casa tingué lloc l'últim acte oficial de la República. Azaña va dirigir aquestes paraules al batalló de l'exèrcit popular que li va rendir honors per darrera vegada: *"Hemos perdido la guerra. Pero en el exilio al que vamos, la volveremos a ganar. Soldados, viva la República!"*. Del grup de polítics catalans, un xic apartat, sorgí una veu que digué: *"Visca Catalunya!"*. Tot seguit empueraren el camí vers el coll de Lli per passar la ratlla.

Unes hores més tard feren la mateixa ruta el president de la Generalitat, Lluís Companys, i el lehendakari, José A. Aguirre, juntament amb el president del parlament de Catalunya, Josep Irla. Com ells, i segurament en condicions molt pitjors, centenars de milers de refugiats varen haver de vèncer el fred i la neu d'aquell cru hivern del 39, per emprendre el camí de l'exili que els portava cap a un futur incert.

Monument en record de Lluís Companys al coll de la Manrella

El tresor d'en Negrín

Segons explica Albert Juanola, mentre els presidents Companys i Aguirre pujaven cap al coll de Lli, varen trobar el cap del Govern de la República, Juan Negrín, que en baixava. Havia anat a acompanyar el president de la República i, sembla ser, que ell volia ser el darrer en creuar la frontera.

Juan Negrín López era el cap del Govern de la República i es va fer famós pel que es coneix com el "Tresor d'en Negrín".

Quan va fracassar el cop d'estat militar, el 18 de juliol del 1936, es va iniciar la Guerra Civil. A mida que les forces franquistes avançaven, es va creure necessari organitzar un pla per tal d'evacuar els tresors artístics nacionals per salvar-los de les bombes i la destrucció. Figuraven en lloc preferent els quadres del museu del Prado que es tancà el 30 d'agost del 1936. València, Catalunya... les pintures dels grans mestres varen seguir un llarg periple fins a l'Empordà. "Las Meninas", "El cuadro de las Lanzas", "Los fusilamientos del 2 de Mayo"... i tants altres varen ser repartits per Peralada, Darnius, la Vajol.... Castells i masos els varen hostatjar, mentre al castell de Figueres, el dia 3 de febrer –a la llum d'uns llumins perquè els bombardeigs l'havien deixat sense corrent elèctric– se signava l'acord amb la Societat de Nacions per poder traslladar els quadres a la seva seu de Ginebra, amb la condició explícita que fossin retornats al país així que s'acabés la guerra. Manuel Azaña era plenament conscient del valor d'aquestes obres, la prova la tenim en el que havia dit al responsable del trasllat, el Ministre d'Estat, Julio Álvarez del Vayo: *"Dentro de cien años habrá mucha gente que no sepa quiénes éramos Franco y yo, pero todo el mundo sabrá siempre quienes son Velázquez y Goya"*.

A més dels castells i els masos, es varen guardar quadres a la mina Canta de la Vajol. Confiscada pel Govern republicà l'any 1937 –això demostra que l'organització de la retirada estava prevista de feia temps i que ja s'esperava sortir per l'Empordà– s'hi va treballar construint un veritable fortí blindat, amb despatxos i un generador elèctric propi. Les obres varen ser dirigides pel fill del propi Negrín i realitzades per obrers portats de Cartagena.

La mina estava sota la responsabilitat directa del ministre d'Economia i Hisenda, Enrique Ramos, a qui Negrín va fer responsable absolut del tresor. Segons els historiadors, durant la guerra, a més dels quadres s'hi va amagar l'or procedent del banc d'Espanya, valorat en uns cinc-cents milions de dòlars, segons A. Juanola, que, afegeix, es varen embarcar en el vaixell *Vita* i es portaren a Mèxic on es varen posar a disposició de la Junta d'Auxili de Refugiats Espanyols. Pel que fa al destí de l'or que hi havia al banc d'Espanya a l'inici de la guerra hi ha versions diferents, i els números no quadren. Sembla ser que una bona part va anar a parar a Rússia per a pagar el material de guerra subministrat i una altra part a França, ja que es varen fer pagaments a través de bancs francesos.

El que s'explica és que, els darrers dies, es va treure l'or de la mina Canta amb camions que passaven la frontera per la Jonquera, on s'acumulaven els refugiats i es varen arribar a fer corrues de més de 15 quilòmetres, amb els vehicles abandonats que dificultaven el pas. L'últim camió carregat d'or no va poder passar. S'explica que va tornar a la Vajol, varen carregar l'or en cavalls i mules i varen passar la frontera per la muntanya cap a les Illes. Diuen que no se n'ha sabut mai més res.

El que és cert és que una nit de l'any 1974 es va excavar un forat a l'interior de la mina. L'endemà al matí es va veure que havia quedat un rectangle de ciment al descobert. Es comentava que qui ho havia fet sabia molt bé què buscava i on havia d'anar-ho a cercar.

De tant en tant, apareix algú amb un mapa buscant joies o altres coses de valor que varen enterrar els fugitius abans de travessar la frontera per por que si els escorcollaven se'ls hi quedessin. Un mapa amb referències dins del bosc! I al cap de tants anys! Si amb quatre dies el bosc canvia tant que es fa difícil de reconèixer!

Però la llegenda del tresor d'en Negrín continua viva.

La mina d'en Negrín

Coll de Lli

Des del tractat dels Pirineus es va transformar en un punt de pas entre dos països diferents.

L'any 1872 un grup de genets travessa el coll provinent de França. Les boines vermelles els identifiquen clarament: són carlins tradicionalistes. Havia començat la tercera carlinada. Els comandava el general Savalls, nascut a l'Empordà, a can Savalls, feia 55 anys, veterà de les dues guerres anteriors. Segons expliquen era renegaire, vividor i amant del bon menjar, el bon beure i, sobre tot, del poder i la glòria: les imatges que n'han quedat el retraten carregat de medalles. Els homes que l'acompanyaven, mig soldats mig bandolers, sovint eren fills de cases riques, que eren els que s'havien apuntat a la causa conservadora; un d'ells era en Marià Vayreda, que ens ha deixat les seves experiències escrites en el seu llibre *Records de la darrera carlinada*. Anaven vestits com volien o com podien, ja que no els pagava uniformes; només les espadenyes. Els escamots sovint anaven

El camí que ve del coll de Lli, arribant a les Illes, nevades, tal com el trobaren milers de refugiats aquell hivern del 1938-1939

acompanyats de capellans armats, als quals anomenaven "capellans trabucaires". Alguns vessants de la disciplina eren molt rígids; per exemple: les blasfèmies eren perseguides i castigades amb multes de 100 rals pels pobres i 300 rals pels rics; el general devia estar exempt d'aquest tractament, sinó, s'hauria hagut d'empenyorar fins la boina! Savalls i les seves forces no paraven quiets, practicant la guerra de guerrilles contra l'exèrcit regular del govern liberal i recaptant diners als pobles i masies, recorrent al segrest i a l'assassinat si calia.

El coll de Lli, juntament amb el coll del Pou de la Neu eren dues de les rutes oficials del contraban des de Maçanet.

Durant la primera Guerra Mundial, sobretot d'articles de primera necessitat, dels quals no disposaven a la Catalunya nord. L'aiguardent es va fer tan important que fins i tot se'n va muntar una destil·leria clandestina a Maçanet.

Durant la postguerra, amb l'estraperlo, el negoci va tornar a anar a l'alça. Sovint les colles que s'hi dedicaven estaven en connivència amb els caps de la guàrdia civil que enviaven les patrulles a fer les rondes lluny dels llocs per on havien de passar. Quan es va produir l'aïllament de la dictadura franquista amb el tancament de la frontera del 1946 al 1948, les mancances del país eren extremes i es passava de tot: pneumàtics, cafè, tabac, maquinària, recanvis de cotxes, motos i bicicletes, etc. Normalment es treballava per encàrrec.

El desembre del 1938, amb l'ofensiva de l'exèrcit franquista a Catalunya, va augmentar el nombre de refugiats que arribaven a aquestes contrades camí de l'exili. Amb la caiguda de Barcelona el 26 de

La Vajol: monument en record dels exiliats

gener del 1939 l'èxode republicà va ser apocalíptic. Militars i civils, a centenars, s'enfilaven muntanya amunt, deixant pel camí els béns més valuosos que havien pogut salvar però que inevitablement haurien d'abandonar. En mig de la neu i el fred caminaven buscant salvar l'única cosa que els quedava: la vida. Molts no ho varen aconseguir.

Durant la Segona Guerra Mundial passaven molts estrangers que intentaven retrobar-se amb els aliats a l'Àfrica del Nord.

Aquesta podria haver sigut la darrera visió de la seva terra per a molts refugiats que travessaren el coll de Lli aquell hivern del 1939

Les Mugues

Quan el dia 7 de novembre de 1659 es va signar el tractat dels Pirineus, es va rubricar la pau entre França i Espanya –que es va segellar amb el casament de Lluís XIV amb Maria Teresa, filla de Felip IV– però va començar el llarg procés d'establir els límits fronterers que no va finalitzar fins el segle XIX. Després de llargues discussions, Mazzarino i Luís de Haro varen signar l'addenda a l'article 42 a l'illa dels Faisans, el 31 de maig de 1660. En aquells moments França va incorporar al seu territori, el Rosselló, el Conflent i trenta-tres pobles de la Cerdanya. Aleshores varen sorgir els problemes locals provocats pels límits de les propietats o per les confiscacions fetes en represàlia del partidisme dels propietaris durant el conflicte. Tots aquest litigis es tractaren a les conferències de Figueres que varen finalitzar el juny de 1666 sense haver acabat de resoldre tots els problemes.

La muga del coll de Lli

Els incidents que provocava el bestiar que pasturava lliurement per la muntanya, que tant es trobava en un vessant com en l'altre i el problema dels límits al coll del Portús es varen anar eternitzant, i no quedaren solucionats fins als tractats de Baiona, signats en aquesta ciutat els anys 1856, 1862 i 1866. L'últim és el que es refereix a la divisòria entre el Département des Pyrénées Orientales i la província de Girona. Es defineixen

exactament els límits i es decideix atmerenar la frontera amb fites numerades. La número 1 es troba al País Basc, a la vora de la Bidasoa.

Les actes de col·locació d'aquestes fites, o mugues, en aquesta zona, daten de l'any 1868. La núm. 557 és la que es pot veure al coll de Lli.

Al terme de la Vajol, a més d'aquesta, n'hi ha quatre més: la 555 al vessant oriental del puig de la Pastera, la 556 al serrat Pelat, la 558 al pla de la Llosa, al camí que va de la Vajol a les Illes, i la 559 al coll de la Manrella.

A l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres hi ha la correspondència que varen mantenir l'Ajuntament de la Vajol i el Govern Civil de Girona els anys 1950 sobre el tema de les mugues. En l'escrit núm. 7744 del Govern Civil de 19 de setembre de 1951, es demana a l'alcalde de la Vajol que "*Terminada la replantación de las mugas fronterizas...*" procedeixi a la seva revisió, aixecant acta de la inspecció i enviant-n'hi una còpia per duplicat. Això vol dir que, sigui per la raó que sigui, es varen haver de reposar les fites del 1868. En data 13 de desembre del mateix any, surt l'escrit núm. 108 de l'Ajuntament de "La Bajol", assabentant al Govern Civil que s'havia procedit a la verificació.

No és fins el 10 de maig del 1955 que, en l'escrit núm. 2353, el Govern Civil reclama a l'Ajuntament la còpia per duplicat de l'acta de la revisió feta l'any 1951. El 20 del mateix mes, l'Ajuntament envia

Industrias Caseras

INVITACIÓN

Como complemento del CURSO DE HOGAR Y FORMACIÓN, todas las mujeres que lo deseen podrán asistir a las enseñanzas de:

CUIDADO DE LOS CONEJOS
 APROVECHAMIENTO DE LAS PIELES
 CUIDADO DE LAS GALLINAS, PATOS, PALOMOS, Etc.
 CUIDADO DE LOS HUERTOS
 CONSERVAS

Se les explicará en que consistirán estas enseñanzas en la reunión que tendrá lugar a este respecto en el Ayuntamiento, a las 5 de la tarde del día 18 del mes corriente.

Si algunos hombres interesan clases de estas enseñanzas, podrán solicitarlo y se organizarían clases para ellos.

Agullana, Abril de 1955.

Els cursos que s'impartien el 1955 eren molt diferents dels que s'imparteixen actualment.

al Govern Civil l'escrit núm. 50 en el qual se li notifica que la inspecció es va dur a terme i que tot estava correcte. Com que encara no ha rebut l'acta, el Govern Civil la torna a reclamar amb l'escrit 2757 de 27 de maig del 1955. Finalment, l'Ajuntament de "La Bajol" li envia l'escrit núm. 59 el dia 19 de juny del mateix any, explicant que, en no poder trobar l'acta de la revisió de l'any 1951, s'ha procedit a fer una nova verificació, de la qual s'ha aixecat acta i és d'aquesta que se'ls adjunta una còpia per duplicat. En els tres escrits que fa arribar al Govern Civil, l'Ajuntament utilitza paper reciclat; escriu al darrera d'impresos oficials o de propaganda: el primer escrit, és darrera un imprès de la "*Elección de concejales..... 195_*"; la segona, darrera d'un "*Boletín de aborto*" i la tercera, darrera de l'imprès de propaganda de "*Industrias Caseras*" que podeu veure a la figura.

Posteriorment s'han anat realitzant les verificacions de les mugues conjuntament amb els membres representants de l'Ajuntament de les Illes els dies 24 de juny del 1960, 16 de juny del 1961, 6 de juny del 1962, 17 de maig del 1963 i 28 de maig del 1964, segons les actes que consten a l'arxiu. El 12 de juny del 1964 es va enviar un escrit al Govern Civil comunicant la verificació de la correcta posició de les mugues i explicant que amb els representants de les Illes han arribat a la conclusió que no calia fer una revisió anual, sinó que seria suficient fer-la cada 3, 4 ó 5 anys.

Hi ha una nova acta de l'11 de maig del 1965, i és l'última que es troba a l'arxiu. Actualment, cal fer les revisions de les mugues cada any.

Malgrat els tractats i les mugues, els pastors s'han continuat ajudant i les romeries als diversos santuaris d'ambdós costats s'han continuat fent amb l'assistència de catalans del nord i del sud, així com els intercanvis comercials, encara que la frontera els hagi transformat en una pràctica il·legal anomenada contraban.

Les Illes

Terme municipal del Vallespir, cantó de Ceret, situat a l'extrem occidental de la serra de l'Albera, al vessant septentrional del Coll de Lli i a la dreta del riu de Les Illes o de Morellàs.

El *lloch de les Illes* es troba documentat el 1359. El 1395 apareix *Les Ylles* i *Sta. Maria de les Ylles*. D'aquest poblet també se'n parla com *(ses) illes o Isles*, i s'esmenta junt amb el Voló en un document de l'any 993 com a *ipsas isllas*. Torna a aparèixer el mateix origen del parlar "salat" en la gènesi d'aquest topònim.

Les Illes

El poble ha estat lligat històricament amb La Vajol, no en va a l'Edat Mitjana tots dos eren dependències del castell de Mont-roig. En temps més propers, com ja hem explicat abans, el capellà de les Illes, M. Grau que anava a celebrar-hi missa durant els anys 1939 i 1940 va facilitar l'actual imatge de St. Martí, ja que l'anterior s'havia perdut durant la guerra.

Actualment, es pot mantenir oberta l'escola de la Vajol gràcies a tres alumnes que vénen diàriament de les Illes travessant el coll de la Manrella. A principi d'estiu la propietària havia tancat el pas del coll per les dues bandes amb grans roques, però el fort moviment de protesta dels veïns dels pobles fronterers dels dos vessants va aconseguir que s'arraconessin els pedrots per a permetre el pas dels cotxes.

En l'hostal que avui s'anomena "dels Trabucayres" s'hi varen aturar els presidents de la República Espanyola, de la Generalitat de Catalunya i del Govern d'Euskadi quan varen sortir de Catalunya cap a l'exili a través del coll de Lli, segons explica el rètol que hi ha clavat a la façana:

Comitè de Maureillas i Les Illes per a la reobertura del Coll de la Manrella
Es convoca a tots els veïns a una marxa pacífica el dia 28 d'agost, demostrant la seva voluntat de mantenir els lligams que uneixen els catalans del nord i els catalans del sud. Les autoritats han promès el seu suport.

Text del cartell penjat a les Illes, fet conjuntament pels veïns de Morellàs, les Illes, la Vajol i Agullana l'any 2004 per demanar la reobertura del coll de la Manrella

"Per aquest lloc, el 5 del 2 del 1939 varen passar, foragitats d'Espanya per l'agressió nazifeixista internacional, els presidents: De la república: Manuel Azaña.

De la Generalitat: Lluís Companys.

D'Euskadi: José A. Aguirre.

França els va donar el dret d'asil.

Associació d'antics combatents i víctimes de la guerra de la República Espanyola. 14 d'abril del 1990"

En arribar a les Illes, el president Companys es va menjar una truita a la francesa en aquest hostal; després de menjar-se-la es va adonar que no portava diners i l'amo del restaurant no li va voler cobrar. En record d'aquest fet, durant molts anys varen ser molts els catalans que anaren a menjar una truita a la francesa a "l'hostal dels Trabucayres" de les Illes i l'amo de l'hostal es va cobrar amb escreix la que li va regalar al President Companys!